

NEUROPSYCHOLOGIE EN LICHT VERSTANDELIJKE BEPERKING BIJ JONGVOLWASSENEN ONDER RECLASSERINGSTOEZICHT¹

Evelien Platje²
Katy de Kogel³

Er zijn sterke aanwijzingen dat een licht verstandelijke beperking (LVB) relatief vaak voorkomt onder personen die met justitie in aanraking komen, zo ook onder reclasseringscliënten. Om beter te kunnen aansluiten bij de specifieke beperkingen en mogelijkheden van deze groep, zijn in dit onderzoek de neuropsychologische kenmerken van 59 jongvolwassen reclasseringscliënten met en zonder een LVB in kaart gebracht. Meer dan de helft van de deelnemers heeft vermoedelijk een LVB. Er zijn wat betreft de onderzochte neuropsychologische kenmerken weinig verschillen gevonden tussen reclasseringscliënten met en zonder een vermoedelijke LVB. Alleen op impulsbeheersing scoren de eersten slechter. Wel zijn er grote verschillen tussen individuele reclasseringscliënten in het neuropsychologisch functioneren. Daarom zijn ook neuropsychologische profielen verkend. Ondanks dat het een kleinschalige pilotstudie betreft, kunnen er toch al enkele aanbevelingen voor de praktijk worden gedaan alsook voor vervolgonderzoek om indien mogelijk de resultaten te verstevigen.

Licht verstandelijke beperking in justitiële populaties

Personen met een LVB komen vaker dan gemiddeld met politie en justitie in aanraking. Schattingen van het aantal justitiabelen met een LVB lopen - afhankelijk van het gebruikte instrument, bij welke populatie en in welke setting men meet - uiteen van 10 tot 51% van de justitiabelen (Kaal, 2016; Popma & Doreleijers, 2019). Uit een quickscan van het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV) is gebleken dat politie, jeugdwerk en professionals uit de wijkteams het lastig vinden om een LVB te herkennen. Ook bij de reclassering kampt men met problemen rondom de herkenning van een LVB. Verschillende deskundigen

geven echter aan dat het van groot belang is dat een LVB herkend wordt, omdat mensen met een LVB in vergelijking tot mensen zonder een LVB een andere bejegening en behandeling nodig hebben om recidive te voorkomen (De Wit, Moonen, & Douma, 2012; Kaal, Negenman, Roeleveld, & Embregts, 2011; Poort et al., 2011; Van Nieuwenhuijzen, 2010).

Neuropsychologie en persoonsgebonden aanpak

Vanuit de reclasseringspraktijk streeft men er naar om in toenemende mate een persoonsgebonden benadering toe te passen. Op deze manier kunnen de bejegening en de eventu-

¹ Dit artikel is gebaseerd op het WODC-rapport "Neuropsychologie en licht verstandelijke beperking: Een pilotonderzoek bij jongvolwassenen onder reclasseringstoezicht". Het rapport is te downloaden via <https://www.wodc.nl/onderzoeksdatabase/2850-pilot-in-practice-neurowetenschappelijke-meetinstrumenten-in-de-jeugdstrafrechtketen.aspx>

² senior onderzoeker bij het Lectoraat Kennisanalyse Sociale Veiligheid van de Hogeschool Utrecht, voorheen wetenschappelijk medewerker WODC (evelien.platje@hu.nl).

³ senior wetenschappelijk medewerker bij het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum (WODC) van het ministerie van Justitie en Veiligheid (c.h.de.kogel@wodc.nl). www.wegwijzerjeugdenveiligheid.nl/fileadmin/w/wegwijzerjeugdenveiligheid_nl/LVB-jongeren/Infosheet_Zicht_op_LVB_Jongeren.pdf

ele interventietoewijzing nauwer aansluiten bij de mogelijkheden en beperkingen van de reclasseringscliënt. Het in kaart brengen van de neuropsychologische factoren zou hierbij handvatten kunnen bieden.

Neuropsychologie is een deelgebied van de psychologie, waarin de relatie tussen enerzijds de werking van onze hersenen en anderzijds ons denken (cognitie), gevoel (emotie), waarneming en gedrag worden bestudeerd. De huidige werkwijze in de reclasseringspraktijk om recidive te voorkomen is vooral gebaseerd op kennis over psychosociale factoren. Het inzicht in de rol van neuropsychologische factoren bij het ontstaan en het in stand blijven van antisociaal gedrag neemt echter toe. Zo is bekend dat personen met ernstig antisociaal gedrag slechter presteren op neuropsychologische testen (Ogilvie et al., 2011). Problemen met het werkgeheugen (waarbij men informatie moet onthouden om dit te kunnen bewerken, zoals bij een rekensom) bijvoorbeeld, lijken veel voor te komen bij personen met antisociaal gedrag. Daarnaast komen bij deze groep ook problemen met aandacht en impulscontrole (het onderdrukken van een automatische reactie) voor (Ogilvie et al., 2011).

Neuropsychologie bij personen met een LVB en antisociaal gedrag

Voor zover bekend is er niet eerder onderzoek gedaan naar neuropsychologische kenmerken bij (jong)volwassenen met een LVB en antisociaal gedrag. Wel zijn er studies verschenen over kinderen en adolescenten met een LVB en antisociaal gedrag. Uit de laatstgenoemde onderzoeken komen drie domeinen van neuropsychologische kenmerken naar voren die samenhangen met antisociaal gedrag bij mensen met een LVB: basale informatieverwerking, gedragsregulatie en sociale beïnvloedbaarheid (Bexkens et al., 2014, 2018; Schuiringa et al., 2017; Van der Molen, 2009; Van Nieuwenhuijzen et al., 2017; Van Rest et al., 2018). Onder basale informatieverwerking wordt gefocuste aandacht, volgehouden aandacht, werkgeheugen en informatieverwerkingsnelheid ver-

staan. Gedragsregulatie behelst impulscontrole, risicogeneigdheid en schakelen (ook wel cognitieve flexibiliteit genoemd: het aanpassen van een strategie of gedrag wanneer de situatie verandert). Sociale beïnvloedbaarheid betreft de mate waarin iemand zijn gedrag laat beïnvloeden door zijn sociale omgeving.

Methode

Het onderzoek is uitgevoerd onder een instroomcohort van jongvolwassenen onder reclasseringstoezicht. In totaal hebben 59 reclasseringscliënten (waaronder 4 vrouwen), in de leeftijd van 18 tot en met 23 jaar, deelgenomen.

In totaal voldeden 375 reclassanten aan de inclusiecriteria (18 t/m 23 jaar en onder reclasseringstoezicht), maar 114 van hen konden vanwege praktische redenen niet deelnemen (bv in detentie) en bij 116 heeft geen uitlegafspraak plaats kunnen vinden. Van de overgebleven 145 reclassanten weigerden er 86 deelname en hebben er 59 deelgenomen aan het onderzoek. Deelnemers verschilden niet significant van niet-deelnemers op leeftijd, geslacht en psychosociale criminogene factoren. Er waren echter van slechts de helft van de caseload gegevens beschikbaar over de psychosociale criminogene factoren. Ook verschilden deelnemers niet van niet-deelnemers op een vermoeden van een LVB door de reclasseringswerkers.

Bij de deelnemers aan het onderzoek zijn eerst kenmerken van een LVB in kaart gebracht. Dit is gedaan door middel van de Screener voor intelligentie en licht verstandelijke beperking (SCIL; Kaal, Nijman, & Moonen, 2016), een screeningsinstrument voor het herkennen van een LVB. Daarnaast zijn twee subtests van de Wechsler Adult Intelligence Scale (WAIS) IV-NL (Wechsler, 2012) gebruikt om de IQ-score te schatten: blokpatronen en woordenschat. Verder is een indicatie van het adaptief functioneren verkregen door middel van de Zelfredzaamheid-matrix (Fassaert et al., 2014). Ook is aan de reclasseringswerkers gevraagd of zij

een LVB vermoeden bij de reclasseringscliënten in hun caseload.

Na het in kaart brengen van de kenmerken van een LVB, zijn tien neuropsychologische computertaken afgenomen op de domeinen 'basale informatieverwerking', 'gedragsregulatie' en 'sociale beïnvloedbaarheid'. Zie tabel 1 voor een overzicht van de onderzochte kenmerken en bijbehorende taken.

Implicaties voor de (reclasserings)praktijk

Door het kleine aantal deelnemers kunnen de resultaten niet gegeneraliseerd worden naar de gehele populatie jongvolwassen reclasseringscliënten. Desalniettemin is aannemelijk dat onder reclasseringscliënten een groot deel te kampen heeft met een LVB. Omdat het screeningsinstrument sensitiever blijkt dan de professionele inschatting van reclasserings-

Tabel 1. Overzicht van de neuropsychologische taken.

<i>LVB</i>	
LVB-screener	SCIL (Kaal, Nijman, & Moonen, 2016)
IQ-schatter	WAIS blokpatronen (Wechsler, 2012)
IQ-schatter	WAIS woordenschat (Wechsler, 2012)
Adaptief functioneren	Zelfredzaamheid-matrix (Fassaert et al., 2014)
<i>Basale informatieverwerking</i>	
Werkgeheugen	Self-Ordered Pointing Task (SOPT; Petrides & Milner, 1982)
Gefocuste aandacht	Flanker taak (ANT; De Sonneville, 2014)
Volgehouden aandacht	Toename reactietijd over tijd
Informatieverwerkingssnelheid	Reactietijd op andere taken
<i>Gedragsregulatie</i>	
Impulscontrole	Go/NoGo (ANT; De Sonneville, 2014)
Schakelen	Wisconsin Card Sorting Test (WCST; Berg, 1948)
Risicogeneïdheid	Balloon Analogue Risk Task (BART; Lejuez et al., 2002)
<i>Sociale beïnvloedbaarheid</i>	
Sociale beïnvloedbaarheid	Aangepaste BART met 'peer' invloed

Kenmerken van een LVB

Resultaten

Een aanzienlijk aantal deelnemers scoort op het niveau van een vermoedelijke LVB. Uit de resultaten blijkt dat bij meer dan de helft (61%) van de onderzochte reclasseringscliënten een vermoeden van een LVB aanwezig is op basis van de SCIL (zie Figuur 1a). Op de verkorte intelligentietest scoort 67% onder de 85 (zie figuur 1b). Ook op adaptief functioneren laat het overgrote deel (79%) van de onderzochte reclasseringscliënten op twee of meer gebieden beperkingen zien. Een belangrijke bevinding is daarnaast dat de SCIL ten opzichte van het vermoeden van de reclasseringswerkers sensitiever is: de SCIL deelt circa de helft meer reclasseringscliënten in als vermoedelijk licht verstandelijk beperkt. Als de reclasseringswerker een LVB vermoedt, komt dat in 17 van de 18 gevallen (94%) overeen met de SCIL.

werkers in het signaleren van een mogelijke LVB is het van belang dat de screener in de praktijk ook gebruikt wordt. De verwachting is dat een LVB dan vaker zal worden herkend. Een gerelateerde veronderstelling is dat een betere herkenning van LVB er vervolgens toe kan leiden dat de bejegening en eventuele interventietoewijzing beter aansluiten bij de mogelijkheden van de cliënt. Een kanttekening hierbij is wel dat de SCIL, zoals in het huidige onderzoek gebruikt, slechts een screeningsinstrument is. De SCIL kan niet worden gebruikt als diagnostisch instrument. Bij een vermoedelijke LVB zou nadere diagnostiek moeten volgen. De SCIL geeft slechts een momentopname. Het kan bijvoorbeeld zijn dat de SCIL wordt afgenomen op een moment waarop een cliënt veel aan het hoofd heeft, waardoor hij of zij mogelijk slechter presteert. Tot slot worden de adaptieve vaardigheden niet meegenomen in de SCIL, terwijl deze wel een prominente

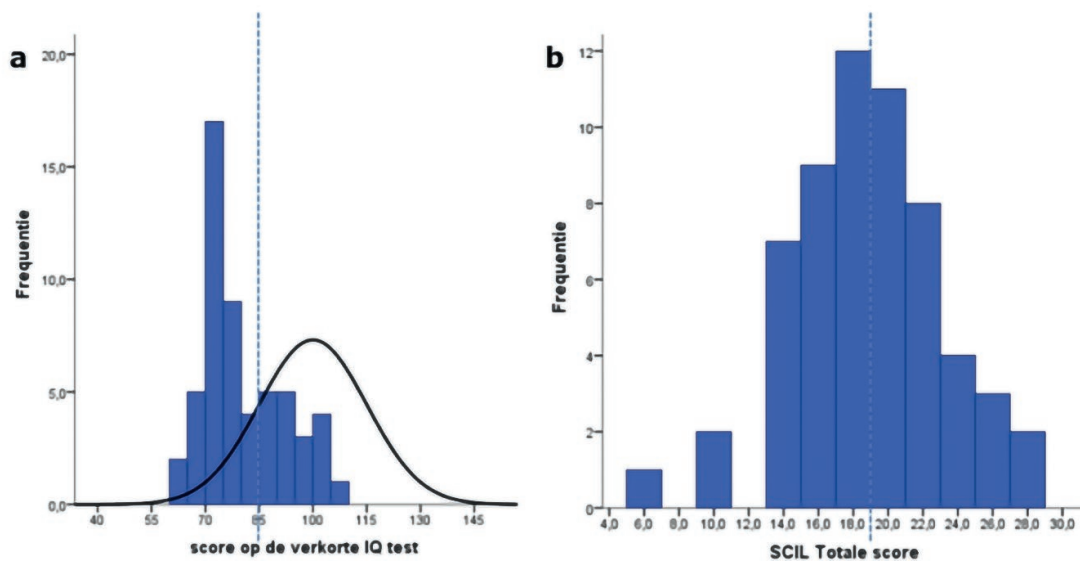
rol spelen in de diagnose LVB op basis van de DSM-5 en de American Association on Intellectual and Developmental Disabilities (AAIDD; Schalock et al., 2010; DSM-5, American Psychiatric Association, 2013). Ook voor het reclasseringstoezicht is het belangrijk om zicht te hebben op de adaptieve vaardigheden van een cliënt. De resultaten van het onderhavige onderzoek geven aan dat de groep jongvolwassen reclasseringscliënten op adaptief en cognitief vlak een kwetsbare groep is, die ondersteuning op dit gebied nodig heeft.

Neuropsychologische kenmerken

Resultaten

Kijkend naar de neuropsychologische scores van de jongvolwassenen onder reclasseringstoezicht valt op dat de reclasseringscliënten onderling grote individuele verschillen laten zien in het neuropsychologisch functioneren, ongeacht een al dan niet vermoedelijke LVB. Degenen met een vermoeden van een LVB op basis van de SCIL laten een significant slechtere impulscontrole zien dan degenen zonder een vermoedelijke LVB. De groepen verschillen niet significant van elkaar wat betreft de overige neuropsychologische maten. In figuur 2 zijn de neuropsychologische kenmerken weergegeven.

Slechtere impulscontrole houdt in dat iemand minder goed is in het onderdrukken van een automatische reactie. In het echte leven kan men

Figuur 1. Verdeling van de SCIL-totalscores (a) en IQ-scores (verkorte test) (b) onder de jongvolwassen reclasseringscliënten. In grafiek a zijn de IQ-scores van de deelnemers (in balken) weergegeven ten opzichte van de IQ-verdeling in de algemene bevolking (zwarte lijn). In grafiek b is de verdeling van de SCIL-scores weergegeven voor de deelnemers. In beide grafieken geeft de stippellijn de cut-off voor een score passend bij LVB.

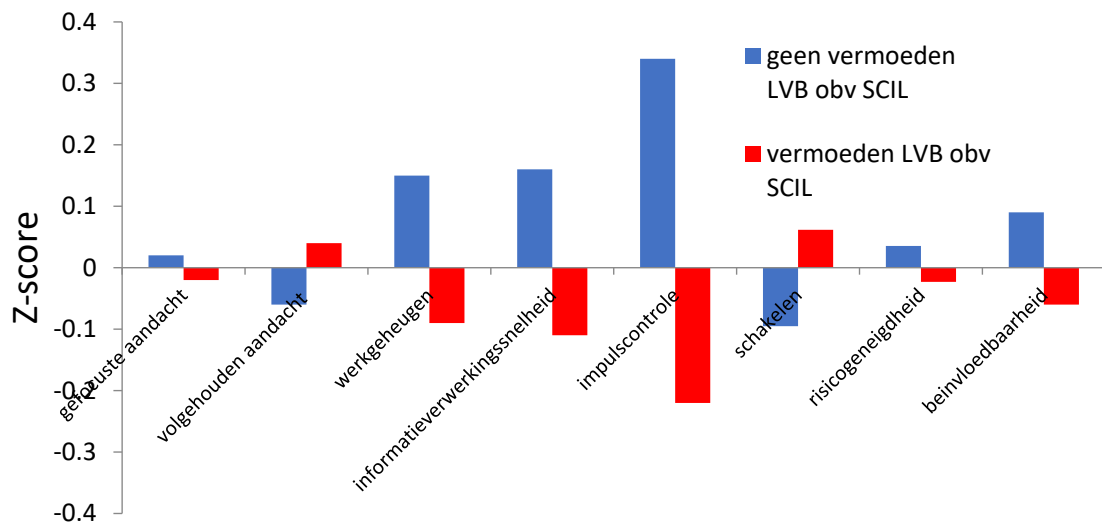
hierbij denken aan iemand die automatisch (sneller) agressief reageert, vooral als er ook sprake is van druk, bijvoorbeeld door ervaren stress, frustratie of uitlokking. Als diegene ook een LVB heeft is het nog moeilijker om de agressieve reactie te onderdrukken en een niet-agressieve reactie aan te leren. Ook uit veel eerder onderzoek blijken er problemen met impulscontrole bij personen met antisociaal gedrag (Ogilvie et al., 2011), adolescenten met een LVB (Bexkens et al., 2014) en kinderen met zowel een LVB als gedragsproblemen (Schuiringa et al., 2017) te zijn.

verbeteren van impulscontrole bij justitiabelen. Voorbeelden zijn de Training Agressie Controle (TACT) en de Cognitieve Vaardigheidstraining (CoVa 2.0) die beide een variant hebben gericht op reclasseringscliënten met een LVB.

Neuropsychologische profielen

Resultaten

Omdat de reclasseringscliënten onderling zo sterk verschillen, is verkend of er binnen de groep reclasseringscliënten verschillende 'neuropsychologische profielen' kunnen wor-

Figuur 2. Neuropsychologische kenmerken van de jongvolwassen reclasseringscliënten. Een hogere z-score indiceert een beter functioneren. Een positieve score, bijvoorbeeld dat de groep 'geen vermoeden LVB obv SCIL' hoger scoort op impulscontrole dan de groep 'vermoeden LVB obv SCIL' houdt in dat degenen zonder vermoeden van een LVB betere impulscontrole hebben. Ook voor de laatste twee factoren geldt dat de groep 'geen vermoeden LVB obv SCIL' minder risicogeneigd is en minder beïnvloedbaar is dan de groep 'vermoeden LVB obv SCIL'.

Implicaties voor de (reclasserings)praktijk

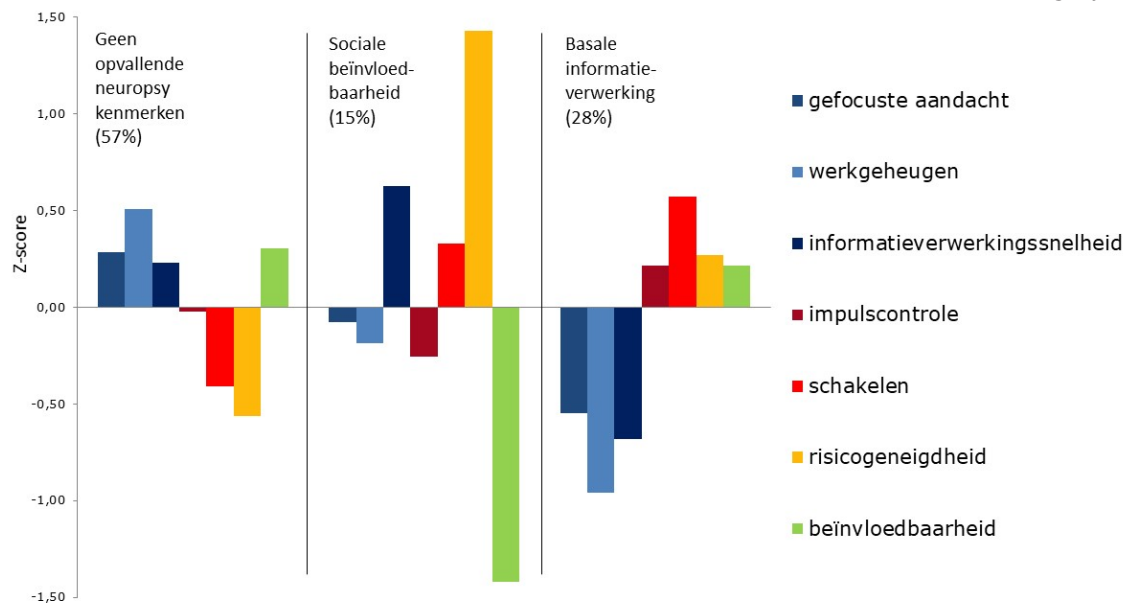
Omdat uit de literatuur blijkt dat impulscontroleproblemen veel voorkomen onder personen met antisociaal gedrag betekent dit voor de praktijk dat het bij reclasseringscliënten nuttig kan zijn rekening te houden met mogelijke gebrekkige impulscontrole en in het geval van een LVB hier extra alert op te zijn. Omdat het een bekend fenomeen is, zijn er al relatief veel interventies die zich mede richten op het

den onderscheiden (het patroon van scores op de verschillende neuropsychologische testen). Uit deze verkennende analyse komen drie neuropsychologische profielen naar voren: een profiel dat wijst op moeite met basale informatieverwerking (28% van de onderzochte reclasseringscliënten), een profiel gekenmerkt door gevoeligheid voor sociale beïnvloeding (15%) en een profiel dat geen opvallende neuropsychologische kenmerken laat zien

(56%). Er waren geen significante verschillen in het relatieve aantal personen met een vermoedelijke LVB op basis van de SCIL of in de mate van zelfredzaamheid tussen de profielen. In Figuur 3 zijn de gemiddelde prestaties op de neuropsychologische taken per profiel weer gegeven.

interessant te onderzoeken of sommige profielen verhoudingsgewijs bestaan uit veel mensen met een vermoedelijke LVB.

Wat de verkenning in ieder geval wél aantoont, is dat er binnen de groep jongvolwassen reclasseringscliënten verschillende profielen kunnen worden onderscheiden. Dergelijke

Figuur 3. Weergave van de neuropsychologische profielen onder jongvolwassen reclasseringscliënten. Deze figuur toont de gemiddelde scores van de drie profielen op de individuele neuropsychologische testen. Een hogere z-score indiceert beter functioneren.

Implicaties voor de (reclasserings)praktijk

Er zijn grote verschillen tussen individuen in prestaties op de neuropsychologische taken, zowel binnen de groep reclasseringscliënten waarbij een vermoeden van een LVB bestaat als binnen de groep waarbij zo'n vermoeden er niet is. Mogelijk dat neuropsychologische profielen meer inzicht kunnen bieden in specifieke mogelijkheden en beperkingen dan een indeling op basis van een vermoeden van een LVB. Vanwege de kleine steekproef kunnen de drie profielen in de huidige resultaten het beste beschouwd worden als voorbeelden van welke profielen er onder de reclasseringscliënten zouden kunnen zijn. Vervolgonderzoek in een grotere steekproef is nodig om aan te tonen of ook dan deze, of vergelijkbare, profielen kunnen worden onderscheiden. Daarnaast is het

profielen zijn relevant met het oog op gepersonaliseerde begeleiding en interventietoewijzing. Ook kunnen ze helpen bij het ontwikkelen van meer persoonsgerichte interventies. Zo zou het voor de begeleiding van reclasseringscliënten met basale informatieverwerkingsproblemen nuttig zijn om met die beperking rekening te houden in de begeleiding, bijvoorbeeld door korte gesprekken te plannen, één boodschap per gesprek te behandelen en de cliënt te vragen de belangrijkste punten te herhalen. Bij reclasseringscliënten die sociaal beïnvloedbaar blijken, is het aan te bevelen om positieve invloeden te versterken, bijvoorbeeld door iemand uit het sociale netwerk met een positieve invloed te betrekken of een mentor of buddy voor diegene te zoeken.

Vervolgonderzoek is nodig

Alvorens neuropsychologische factoren in de praktijk toe te kunnen passen, is replicatie van de bevindingen uit dit onderzoek in een grotere steekproef noodzakelijk. Wellicht dat er dan duidelijkere verschillen tussen reclasseringscliënten met en zonder een vermoedelijke LVB naar voren komen. Ook zou kunnen worden nagegaan of de hier gevonden profielen in een grotere populatie ook worden geïdentificeerd. Voor deze profielen kunnen dan handreikingen voor bejegening en interventietoewijzing worden opgesteld, die eventueel op individueel niveau op maat kunnen worden gemaakt.

Om een goed beeld te krijgen van de neuropsychologische kenmerken van reclassanten is het van belang hen te vergelijken met niet-justitiële controlegroepen met en zonder een vermoeden van een LVB. Zo viel het verscheidene onderzoekers op dat personen met een LVB en gedragsproblemen of crimineel gedrag, betere neuropsychologische prestaties laten zien dan LVB-controlegroepen zonder gedragsproblemen (Bexkens, 2013; Van der Molen, 2009; Langdon, Clare, & Murphy, 2011). Mogelijk komen de cognitieve problemen van een deel van de justitiële LVB-populatie voort uit de sociale context waarin ze zijn opgegroeid. Vanwege vroege delinquentie zijn zij wellicht eerder uit het onderwijs uitgestroomd en hebben hierdoor minder cognitieve vaardigheden opgedaan. Dit kan leiden tot een lagere score op IQ-tests of de SCIL dan wat te verwachten zou zijn op basis van de potentiële cognitieve capaciteiten. Ook bestaat de mogelijkheid dat dezelfde onderliggende neuropsychologische problematiek ten grondslag ligt aan zowel de cognitieve problemen als de antisociale gedragsproblemen (Platje et al., 2019).

Neuropsychologische problemen in relatie tot sociale informatieverwerking en sociaal-emotionele ontwikkeling zijn belangrijke thema's voor nader onderzoek. Er zijn aanwijzingen dat problemen met de sociale informatieverwerking het mechanisme kunnen vormen dat zorgt dat neuropsychologische problemen kunnen leiden tot antisociaal en crimineel gedrag (Van

Rest et al., 2018). De sociaal-emotionele ontwikkeling is een belangrijk aandachtspunt bij personen met een LVB. De sociaal-emotionele ontwikkeling kan ook weer samenhangen met bijvoorbeeld verminderde gedragsregulatie (MEE Zuid-Holland Noord, 2015). Wij verwachten dat wanneer met dergelijke verbanden rekening kan worden gehouden in bejegening op maat, de kans groter is dat een reclasseringstraject succesvol verloopt.

Literatuur

- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). Washington, DC: American Psychiatric Association.
- Berg, E. A. (1948). A simple objective technique for measuring flexibility in thinking. *The Journal of General Psychology*, 39(1), 15-22. DOI: 10.1080/00221309.1948.9918159
- Bexkens, A. (2013). *Risk-taking in adolescents with mild-to-borderline intellectual disability and/or behavior disorder: An experimental study of cognitive and affective processes*. Academisch proefschrift, Universiteit van Amsterdam.
- Bexkens, A., Ruzzano, L., Collot d'Escury-Koenigs, A. M. L., Molen, M. W. van der, & Huizenga, H. M. (2014). Inhibition deficits in individuals with intellectual disability: A meta-regression analysis. *Journal of Intellectual Disability Research*, 58(1), 3-16. DOI: 10.1111/jir.12068
- Bexkens, A., Huizenga, H. M., Neville, D. A., Collot d'Escury-Koenigs, A. M. L., Bredman, J. C., Wagemaker, E., & Molen, M. W. van der (2018). Peer-influence on risk-taking in male adolescents with mild to borderline intellectual disabilities and/or behavior disorders. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 47(3), 543-555. DOI: 10.1007/s10802-018-0448-
- Fassaert, T., Lauriks, S., Weerd, S. van de, Theunissen, J., Kikkert, M., Dekker, J., .. & Wit, M. de (2014). Psychometric properties of the Dutch version of the self-sufficiency matrix (SSM-D). *Community Mental Health Journal*, 50(5), 583-590.
- Kaal, H. L. (2016). *Notitie: Prevalentie licht verstandelijke beperking in het justitiedomein*. Leiden: Hogeschool Leiden.

- Kaal, H. L., Negenman, A. M., Roeleveld, E., & Embregts, P. J. C. M. (2011). *De problematiek van gedetineerden met een lichte verstandelijke beperking in het gevangeniswezen*. Tilburg: Universiteit van Tilburg
- Kaal, H. L., Nijman, H. L. I., & Moonen, X. M. H. (2013). *Screener voor intelligentie en licht verstandelijke beperking bij volwassenen van achttien jaar en ouder: Handleiding*. Amsterdam: Hogrefe.
- Langdon, P. E., Clare, I. C. H., & Murphy, G. H. (2011). Moral reasoning theory and illegal behaviour by adults with intellectual disabilities. *Psychology, Crime & Law*, 17(2), 101-115. DOI: 10.1080/10683160903392384
- Lejuez, C. W., Read, J. P., Kahler, C. W., Richards, J. B., Ramsey, S. E., Stuart, G. L., ... Brown, R. A. (2002). Evaluation of a behavioral measure of risk-taking: The Balloon Analogue Risk Task (BART). *Journal of Experimental Psychology: Applied*, 8(2), 75-84. DOI: 10.1037//1076-898X.8.2.75
- Molen, M. J. van der (2009). *Working memory in children with mild intellectual disabilities: Abilities and training potential*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Nieuwenhuijzen, M. van, Rest, M. M. van, Embregts, P. J. C. M., Vriens, A., Oostermeijer, S., Bokhoven, I. van, & Matthys, W. (2017). Executive functions and social information processing in adolescents with severe behavior problems. *Child Neuropsychology*, 23(2), 228-241. DOI: 10.1080/09297049.2015.1108396
- Nieuwenhuijzen, M. van (2010). *De (h)erkenning van jongeren met een lichte verstandelijke beperking*. Amsterdam: Uitgeverij SWP Amsterdam
- MEE Zuid-Holland Noord. (2015). *LVB-ers die uit balans zijn. Hoe herken je ze, hoe ga je ermee om?* (Whitepaper). Geraadpleegd 1 juli 2019 van: www.meezhn.nl/wp-content/uploads/2018/11/whitepaper-lvb.pdf
- Ogilvie, J. M., Stewart, A. L., Chan, R. C. K., & Shum, D. (2011). Neuropsychological measures of executive function and antisocial behavior: A meta-analysis. *Criminology*, 49(4), 1063-1107. DOI:10.1111/j.1745-9125.2011.00252.x
- Petrides, M., & Milner, B. (1982). Deficits on subject-ordered tasks after frontal- and temporal-lobe lesions in man. *Neuropsychologia*, 20(3), 249-262. DOI: 10.1016/0028-3932(82)90100-2
- Platje, E., Kooistra, M., Zaalberg, A., & Kogel, C. H. de (2019). *Neuropsychologie en licht verstandelijke beperking: Een pilotonderzoek bij jongvolwassenen onder reclasseringstoezicht*. Den Haag: WODC.
- Poort, R., Bosker, J., & Agema, M. (2011). De reclassering en licht verstandelijk beperkte cliënten. *PROCES*, 90(5), 262-273.
- Popma, A., & Doreleijers, T. (2019). *GAST! Wetenschap, beleid en praktijk; een blik op vijf jaar training en zorg voor multiprobleem jongvolwassenen en verslag van H.E.T. onderzoek naar de werkzaamheid van De Nieuwe Kans en andere interventies*. Rotterdam: Academische Werkplaats bij De Nieuwe Kans. Verkregen via <https://deverrebergen.nl/app/uploads/2019/05/MAGAZINE-Gast-AW-DNK.pdf>
- Rest, M. M. van, Matthys, W., Nieuwenhuijzen, M. van, Moor, M. H. M. van, Vriens, A., & Schuengel, C. (2018). Social information processing skills link executive functions to aggression in adolescents with mild to borderline intellectual disability. *Child Neuropsychology*, 25(5), 573-598. DOI: 10.1080/09297049.2018.1495186
- Sonneville, L. de (2014). *Handboek Amsterdamse Neuropsychologische Taken (ANT)*. Amsterdam: Boom uitgevers.
- Schalock, R. L., Borthwick-Duffy, S. A., Bradley, V. J., Buntinx, W. H., Coulter, D. L., Craig, E. M., ... & Shogren, K.A. (2010). *Intellectual disability: Definition, classification, and systems of supports*. Washington, DC: American Association on Intellectual and Developmental Disabilities.
- Schuiringa, H., Nieuwenhuijzen, M. van, Orobio de Castro, B., & Matthys, W. (2017). Executive functions and processing speed in children with mild to borderline intellectual disabilities and externalizing behavior problems. *Child Neuropsychology*, 23(4), 442-462. DOI: 10.1080/09297049.2015.1135421
- Wechsler, D. (2012). *WAIS-IV-NL: Wechsler Adult Intelligence Scale--Nederlandstalige bewerking*. Amsterdam: Pearson.
- Wit, M. de, Moonen, X., & Douma, J. (2012). *Richtlijn effectieve interventies LVB*. Utrecht: Landelijk Kenniscentrum LVB.